

PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE USLOVA ZA RAD SEOSKIH VODOVODA

1. UVOD

Pravo na vodu proizilazi iz dijela Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, u kojem se kaže: „Svako lice (ima pravo) na životni standard dovoljan za njega samog i njegovu porodicu, ubrajajući tu i dovoljno hrane, odjeće i smještaja, kao i stalno poboljšanje njegovih uslova života”. U skladu sa rezolucijama Ujedinjenih nacija, pravu na vodu se na međunarodnom nivou posvećuje sve veća pažnja i pokušava se pronaći odgovor na pitanje kako da se to pravo ostvari u praksi.

Ostvarenje prava na vodu, između ostalog, podrazumijeva:

- ispunjavanje normativnih kriterija vezanih za raspoloživost vode,
- jednak pristup vodi za sve građane,
- obezbjedenje kvaliteta vode do standarda koji je bezbjedan za ljudsku upotrebu,
- razumnu cijenu za usluge vodosnabdijevanja, i
- organizovanje vodosnabdijevanja na način koji je prihvatljiv za određenu kulturu.

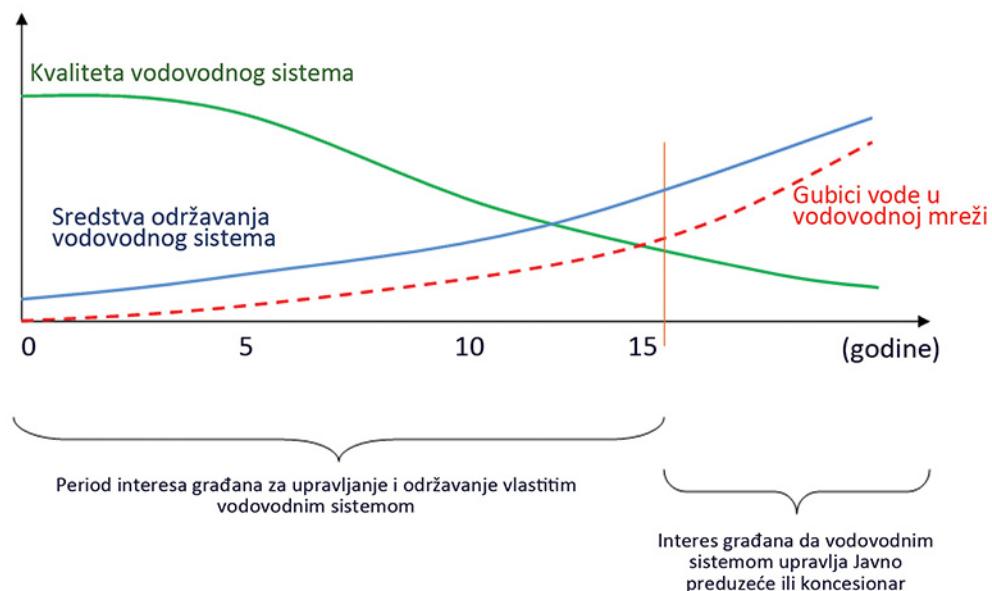
I pored pokušaja svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini da kroz unapređenje pravnog i institucionalnog okvira obezbijede pristup pitkoj vodi za svako domaćinstvo, vodosnabdijevanje je još uvijek jedan od ključnih razvojnih izazova u cijeloj zemlji. U većini ruralnih područja u BiH još nisu uspostavljeni adekvatni sistemi za operativno upravljanje i kontrolu kvaliteta vodosnabdijevanja. U entitetskim strategijama upravljanja vodama stoji da se oko 40% stanovništva FBiH i oko 52% stanovništva RS oslanja na seoske sisteme vodosnabdijevanja kao što su vlastiti bunari, vrela ili izvori površinskih voda. Ti sistemi najčešće nemaju osiguran stručni nadzor i redovan nadzor kvaliteta vode.

Da bi olakšao rješavanje ovog pitanja, Centar za menadžment, razvoj i planiranje – MDP Inicijative iz Doboja je pokrenuo projekt „Pravo na vodu za stanovnike ruralnih područja”, koji finansiraju Evropska unija i Švajcarska agencija za razvoj i saradnju. Da bi se otklonile prepreke i kreirao stimulativniji okvir za uređenje usluge vodosnabdijevanja u selima sročene su „Preporuke za poboljšanje uslova za rad seoskih vodovoda“. Preporuke su utemeljene na detaljnoj analizi situacije koja je obuhvatila analizu pravnog i institucionalnog okvira, snimanje generalne situacije u oblasti vodosnabdijevanja na području opštine Derventa, detaljnu procjenu stanja i anketiranje korisnika u četiri seoska vodovoda u opštini Derventa.

2. ELEMENTI SAMOODRŽIVOSTI SEOSKIH VODOVODA

Za održivo funkcionisanje vodosnabdijevanja u lokalnim zajednicama, naročito u ruralnim područjima udaljenim od postojeće gradske vodovodne mreže, potrebno je odgovoriti na nekoliko ključnih pitanja iz pravnog i institucionalnog okvira, ali i operativne i finansijske prirode. U ta pitanja svakako spadaju slijedeća:

- **Pitanje vlasništva** - čije je vlasništvo nad vodovodnom mrežom i pratećim infrastrukturnim objektima?
- **Pitanje kapitalnih investicija** - čija je nadležnost proširenje mreže i/ili unapređenje njenih objekata (npr. ugradnja prečistača za vodu ili novih pumpi na izvoruštu)?
- **Pitanje investicionog održavanja** - čija je nadležnost investiciono održavanje izgrađene mreže (ko obračunava i izdvaja amortizaciju, u funkciji redovne zamjene prosječno 2% mreže godišnje)?
- **Pitanje operativne nadležnosti** - ko je nadležan za upravljanje vodovodnom mrežom i na koji način stiče tu nadležnost, te kome odgovara za svoj rad?
- **Pitanje operativnog upravljanja** - koje se aktivnosti provode u redovnom operativnom upravljanju mrežom i kojim su okvirom zadane?
- **Pitanje finansijske održivosti, odnosno pokrivanja troškova upravljanja** - na koji način se osiguravaju sredstva za pokrivanje troškova upravljanja mrežom?

Iskustvo pokazuje da, ako se vodovodnim sistemom ne upravlja na pravi način, sistem nakon 15 godina počinje da propada i veoma je teško održati ga u operativnom

3. PREPORUKE

U načelu se može reći da su zakoni o vodama, zakoni o komunalnim djelatnostima i zakoni o lokalnoj samoupravi u entitetima i kantonima u BiH djelomično odredili nadležnosti za vodosnabdijevanje seoskih područja. Međutim postojeće stanje u ovoj oblasti očito govori da su one nedovoljno precizne, kao i da odgovornosti koje prate nadležnosti nisu jasno određene (uključujući i nedostajuće kaznene odredbe u slučaju neispunjavanja istih), pa je stoga neophodno raditi na poboljšanjima zakonodavnog okvira.

Preporuke za izmjene i dopune zakonodavnog okvira

1. *Zakon o komunalnim djelatnostima RS, kao i pojedinačni zakoni o komunalnim djelatnostima kantona/županija u FBiH, trebali bi prepoznati specifičnosti vodosnabdijevanja u seoskim područjima i dodatno ga pojasniti u odnosu na načelno tretirano pitanje proizvodnje i isporuke vode.*

Npr. Zakon o komunalnim djelatnostima RS je propisao da za obavljanje komunalnih djelatnosti i drugih djelatnosti od javnog interesa jedinica lokalne samouprave može osnovati javno komunalno preduzeće (ili te poslove može povjeriti drugim privrednim subjektima), što se u praksi provodi isključivo na način da postoji jedno javno komunalno preduzeće zaduženo za vodosnabdijevanje užeg gradskog područja i eventualno bliskih zajednica. Seoska područja su rijetko pokrivena organizovanom uslugom vodosnabdijevanja.

2. *Kantonalni zakoni o komunalnim djelatnostima propisuju da opštine u okviru samoupravnog djelokruga osiguravaju obavljanje snabdijevanja pitkom vodom, ali ne određuju način provođenja ove odredbe i posebno u praksi time ostaju nedorečeni u odnosu na sve stanovnike opštine (dakle i na razmatrane seoske vodovodne sisteme) i taj je nedostatak poželjno ukloniti preciznim odredbama, uključujući i kaznene u slučaju neispunjavanja odgovornosti.*

Npr. Zakon o komunalnim djelatnostima Kantona Sarajevo određuje da Kanton obezbjeđuje snabdijevanje pitkom vodom putem centralnog vodovodnog sistema (što je greška i trebalo bi ukloniti barem riječ „centralnog“ jer je tehnički i finansijski vrlo ograničavajuće), kao i da Kanton može posebnim propisom povjeriti Gradu i opštinama u cijelosti ili djelimično obezbjeđivanje i obavljanje komunalnih djelatnosti.

3. *Potrebno je dopuniti zakone o komunalnim djelatnostima odredbom da se odgovornost jedinice lokalne samouprave da osigura vodosnabdijevanje odnosi na sve stanovnike i druge korisnike na cijeloj svojoj teritoriji.*

Važeći propisi ne stimulišu jedinice lokalne samouprave da obezbijede vodosnabdijevanje za sve stanovnike i druge korisnike na svojoj teritoriji. Iako je ova obaveza nedovoljno precizno definisana zakonima o komunalnim djelatnostima, ipak jasno proizilazi da je to i nadležnost i odgovornost jedinica lokalne samouprave i to pod jednakim uslovima za sve korisnike bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Takođe, zakonima nisu propisane **kaznene odredbe** u slučaju neizvršavanja utvrđenih obaveza, pa se pitanje uređenja kvalitetnog vodosnabdijevanja seoskih zajednica odlaže ili potpuno zanemaruje. Isti zakoni eventualno mogu i precizirati da se odgovornosti dodjeljuju postojećim komunalnim preduzećima u svakoj jedinici lokalne samouprave za osiguranje usluge vodosnabdijevanja na cijeloj teritoriji opštine, ili da jedinice lokalne samouprave moraju ili osnovati jedno ili više javnih komunalnih preduzeća čiji će zadatak biti vodosnabdijevanje seoskih područja, ili povjeriti te poslove drugim privrednim subjektima (putem ugovora ili koncesije), za svako od područja na teritoriji opštine (dakle uključujući i sva seoska područja, kojima je posvećena ova studija).

Preporuke za jedinice lokalne samouprave

1. *Lokalne samouprave trebaju u svoje strateške dokumente i akcione planove uključiti mјere iz oblasti vodosnabdijevanja i odvodnje i prečišćavanja otpadnih voda.*

Na nivou lokalnih zajednica, Republika Srpska u svom zakonodavnom okviru ima propisan jedan snažan instrument koji je obaveza jedinica lokalne samouprave, a to je LEAP (lokalni ekološki akcioni plan). Prema članu 51. Zakona o zaštiti životne sredine Republike Srpske, opštine su dužne da pripreme i donesu svoje programe zaštite životne sredine u skladu sa republičkim strateškim planom; ovi programi podrazumijevaju i planiranje implementacije svojih odgovornosti u oblasti vodosnabdijevanja.

Donošenje LEAP-a u FBiH nije propisano. Ipak, članom 49. Zakona o zaštiti okoliša FBiH, ostavlja se mogućnost da skupština kantona doneše propis kojim će regulisati donošenje općinskih planova zaštite okoliša i njihov sadržaj. Tako su npr. Zeničko-Dobojski Kanton Zakonom o zaštiti okoline (SN ZDK br. 01/00), te Tuzlanski Kanton Zakonom o zaštiti okolice (SN TK br. 6/98) definisali da gradovi, odnosno opštine u ovim kantonima mogu donositi Program zaštite okoline/okolice. Sadržaj LEAP-a i trajanje ovih planova nisu precizirani, ali svakako treba podrazumijevati direktnе nadležnosti opštine, dakle i planiranje vodosnabdijevanja u područjima u kojima još nije osigurano.

Dakle, u zakonodavnom smislu u ovoj oblasti nisu potrebne značajnije izmjene ili dopune, ali je potrebna dosljedna implementacija ovog okvira. Opština svojim akcionom planom treba obuhvatiti prije svega one mјere i aktivnosti koje su u njezinoj direktnoj nadležnosti, a što svakako uključuje vodosnabdijevanje, kao i odvodnju i prečišćavanje otpadnih voda (i u FBiH i u RS).

2. *Način ostvarivanja učešća javnosti u izradi LEAP-a treba prilagoditi karakteristikama sredine, kako bi se osigurao što veći broj učesnika u procesu odlučivanja.*

U ruralnim sredinama komunikacija se uspješno može ostvariti putem službenika mjesnih zajednica, koji će pozvati građane na raspravu, na primjer, o pitanjima izgradnje i/ili proširenja seoskih vodovoda, izrade strateškog dokumenta ili studije izvodljivosti za izgradnju vodovodnog sistema koji će uključiti i razmatranje finansiranja gradnje i korištenja sistema, način delegiranja tijela ili osoba koje će voditi i/ili nadzirati projekt izgradnje vodovodnog sistema i sl. Mišljenje o problemima vodosnabdijevanja i načinima rješavanja treba prikupiti putem obrazaca.

Preporuke za uključivanje građana u odlučivanje

1. *Jedinice lokalne samouprave moraju osigurati intenzivno uključivanje seoskih mjesnih zajednica u procese donošenja odluka u oblastima vodosnabdijevanja.*

Seoske mjesne zajednice koje imaju neriješen problem vodosnabdijevanja u svojoj sredini svakako moraju biti vrlo aktivno uključeni u procese pripreme opštinskih LEAP-a, koji se u svom sadržaju moraju fokusirati na potrebu izgradnje i upravljanja lokalnim vodovodnim sistemom, kao očitim ekološkim problemom u nadležnosti jedinice lokalne samouprave. Vlasništvo nad takvim sistemom je u RS nužno predati opštini, dok u FBiH takva zakonska odredba ne postoji, iako je ovo rješenje održivo i preporučivo. U takvom procesu seoske mjesne zajednice mogu tražiti da se upravljanje sistemom vrši od strane postojećih komunalnih preduzeća u opštini, ili lobirati za drugačije rješenje, npr. putem ugovora sa pravnim licem za vršenje ove funkcije (u tom slučaju posebnu pažnju treba pokloniti dijelu ugovora u kome se definiše način određivanja cijene). U FBiH mjesne zajednice imaju i svoja finansijska sredstva, koja se dijelom mogu koristiti i za pokrivanje troškova izgradnje i/ili rada vodovodnog sistema.

Projekat „Pravo na vodu za stanovnike ruralnih područja“ implementira Centar za menadžment, razvoj i planiranje – MDP Inicijative (MDPi) iz Doboja, a partneri su Udruženje za zaštitu i unapređenje čovjekove okoline „Una-Sana“ iz Bihaća i Centar za lokalni i regionalni razvoj (CELOR) iz Dervente.

MDPi je nevladino, neprofitno i profesionalno udruženje iz Doboja koje pruža stručnu pomoć, poboljšava kapacitete upravljanja u opštinama i organizacijama civilnog društva, stimuliše i sprovodi razvojne inicijative i jača partnerstva i mreže na lokalnom i regionalnom nivou.

Ovaj dokument je urađen uz pomoć Evropske unije (EU) i Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC). Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost autora i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta EU-a i SDC-a.